

Editorial

Milé čtenářky, milí čtenáři,

Jednotící myšlenkou současného čísla Sociowebu je proměňující se charakter politického života jeho reflexy v teoretické literatuře a empirickém bádání. Pro svá zamyšlení jsme si vybrali aktuální společenská témata, avšak pokusili jsme se je uchopit v širším teoretickém kontextu.

Jedním z nejaktuálnějších témat sociologie a společenských věd vůbec je v současné době zkoumání efektů mnohavrstevného a komplexního procesu evropeizace. Příspěvek „**Na cestě ke Smlouvě o Ústavě pro Evropu – delegování pravomocí na národní parlamenty nebo planý slib?**“ nabízí v této souvislosti zajímavý pohled na proměnu vládnutí v procesu evropeizace z pohledu parlamentů členských zemí.

Dalším horkým tématem jak společenským tak politickým je nízká míra účasti žen v politice, další příspěvek „**Přístupy k hodnocení účasti žen v politice**“ proto shrnuje dva základní a protichůdné teoretické přístupy k hodnocení účasti žen v politice.

Další příspěvek „**Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL**“ je unikátní empirickou sondou do členské základny politické strany, která v průběhu své dlouhé historie prošla mnoha zvraty. V posledních měsících hrála jak KDU-ČSL, tak její členská základna důležitou roli, proto je tento příspěvek důležitým příspěvkem k aktuální diskusi o stavu české politické scény.

Příspěvek „**Sociální dialog ve vybraných odvětvích**“ představuje základní funkce sociálního dialogu v kontextu aktuálně řešeného projektu.

S přáním příjemného čtení,

Petra Rakušanová
petra.rakusanova@soc.cas.cz

«Teorie pro všechny»

»

Na cestě ke Smlouvě o Ústavě pro Evropu – delegování pravomocí na národní parlamenty nebo planý slib?¹

Klíčová slova: smlouva o ústavě pro Evropu, Evropský parlament, národní parlamenty

V procesu evropské integrace došlo k omezení zákonodárné moci národních parlamentů v důležitých oblastech utváření politiky. Národní parlamenty tak ztrácejí významnou část svých základních funkcí (a z právního hlediska se jich v podstatě zřikají)². Kromě toho vede na evropské úrovni stále častěji používané hlasování kvalifikovanou většinou k další ztrátě kontrolní funkce národních parlamentů, protože je stále obtížnější přimět národní vlády, aby se zavázaly k určitým rozhodnutím³. Výsledkem všeobecné byrokratizace zákonodárského procesu i rozhodování na evropské úrovni je navíc informační deficit, jehož důsledkem je menší pravomoc národních parlamentů z hlediska kontrolních funkcí. Přesto jsou národní parlamenty i nadále ústředními institucemi

¹ Práce byla podpořena projektem 1J 004/04-DP1 Politicko-právní institucionální rámec České republiky a jeho proměny v kontextu vstupu do Evropské unie a projektem GA ČR 403/04/1007 Participace, demokracie a občanství v České republice a mezinárodní komparace.

² Norton, P. (ed.) 1996. National Parliaments and the European Union, London: Frank Cass and Company; Mauer, A. and Wessels, W. 2001. National Parliaments on their Ways to Europe: Losers or Latecomers? Baden-Baden: Nomos; Mansfeldova, Z. 2003. "The Policy between Parliament and Government – the Institutional Framework and the Reality". Paper presented at the 19th World Congress of the IPSA. Durban, South Africa, June 29 – July 4, 2003.; Mansfeldova, Z. 2006. "How to Assess the Performance of Legislature? The Czech Case". Paper presented at the 20th World Congress of the IPSA. Fukuoka, Japan, July 9 – July 13, 2006; Pfefferle, R. 2005. "Present and Future Involvement of National Parliaments in the Process of EU policy-making: The Scrutiny Systems of Austria, Germany and Hungary in a Comparative Perspective". Paper presented at the PhD Summer School Democracy and Governance in Central Eastern Europe, August 13-28, 2005 Lüneburg, Germany; Holzacker, R. 2006. "National Parliaments". in Graziano, P. Vink, M. (eds.) Europeanization: New Research Agendas. London: Palgrave Macmillan (forthcoming).

³ Raunio, T. 2005. "Much Ado about Nothing? National Legislatures in the EU Constitutional Treaty". European Integration online papers Vol. 9. No.9.

v procesu demokratického vládnutí a jeho legitimacy, a to jak na státní, tak i nepřímo na evropské úrovni.⁴

Nově vznikající systém víceúrovňového vládnutí přiměl národní parlamenty, aby se přizpůsobily, tím, že vytvořil nové formální institucionální struktury, které mají zvýšit efektivitu při kontrole a dohledu.

Jak vyplývá z charakteru integrace, jsou národní parlamenty na rozdíl od výkonných orgánů vyloučeny z přímé účasti na rozhodování evropských orgánů. Evropská komise i Evropský parlament (EP) však podporují větší zapojení národních parlamentů do procesu prohlubování evropské integrace. Z praktického hlediska je však výsledek jejich snah omezený, s jednou důležitou výjimkou, kterou je Smlouva o Ústavě pro Evropu.

Přesto bychom paradox nejednoznačné role Evropského parlamentu, kterou do určité míry hraje, neměli přehlížet. V průběhu 90. let 20. století Evropský parlament na jedné straně podporoval diskuzi ohledně role národních parlamentů, zatímco na druhé straně si byl docela jist, že za stávající situace v oblasti utváření institucí by zvýšená moc národních parlamentů podřývala jeho těžce vydobytou roli. Podle *Westlaka* Evropský parlament podporuje federalizovanou Evropu s dvoukomorovým parlamentem, v němž by měl EP představovat dolní komoru. Evropa hledá svou inspiraci především v německém Základní zákonu, který obsahuje výrazný federativní princip, zatímco zachovává silnou úlohu jednotlivých spolkových států (*Länder*)⁵.

Pokračující proces evropské integrace však vede ke zpochybnění suverenity, a tím i legitimizujících mechanismů národního státu, aniž by je zároveň nahrazoval či kompenzoval srovnatelnými demokratickými mechanismy na evropské úrovni⁶. Úspěšná politická integrace systému víceúrovňového vládnutí bude vyžadovat záruku dodržování principů zastupitelské demokracie a především jasnou odpověď na otázku, koho poslanci EP reprezentují – zda své voliče (tedy občany země, v níž získali svůj poslanecký mandát), nebo lid Evropy, a také upevňování legitimacy.

⁴Jedinečný a komplikovaný charakter EU zdaleka přesáhl charakter mezinárodní organizace z hlediska své institucionální struktury, rozsahu, zaměření činnosti a fungování. Tato situace, kterou ještě posiluje neexistence evropského *národa (demos)*, jemuž by byla odpovědná část orgánů EU, představuje spolu s podkopanou funkcí národních parlamentů část tzv. demokratického deficitu EU. V současné fázi procesu evropské integrace, který po dlouhou dobu zdůrazňoval hospodářskou integraci, zatímco politická integrace zůstávala pozadu, je dáována přednost účinnému řádnému vládnutí před suverenitou (viz také Raunio 2005).

⁵ Norton, P. (ed.) 1996. *National Parliaments and the European Union*, London: Frank Cass and Company.

⁶ Katz, R.S., Wessels, B. (ed.) 1999. *The European Parliament, the National Parliaments and European Integration*, Oxford: Oxford University Press.

Důležitým krokem ke snížení evropského demokratického deficitu představuje Maastrichtská smlouva o EU. Kromě intenzivnějšího komunikačního systému mezi orgány EU a národními parlamenty tato smlouva reguluje také postavení konference COSAC (Konference výborů pro evropské záležitosti parlamentů EU) (o jeho fungování ve vztahu k parlamentům zemí střední a východní Evropy se zmíníme později), která byla pověřena důležitým právem podnětu a poradními pravomocemi. Dalším krokem byl Protokol o úloze národních parlamentů v Evropské unii, který tvoří nedílnou součást Amsterodamské smlouvy. Základní principem tohoto protokolu je požadavek, aby byly národní parlamenty ze strany Komise i EP informovány co nejdříve. Bylo stanoveno, že mezi dnem, kdy byl Evropskému parlamentu zaslán legislativní návrh, a dnem jeho schválení nesmí uplynout doba delší než šest týdnů.

Dalším klíčovým dokumentem EU, který se zabývá úlohou národních parlamentů, bylo prohlášení z Laekenu (z prosince 2001), které posunulo diskuzi o roli NP na další úroveň tím, že zde byla na rozdíl od poněkud příliš široké agendy Niceské smlouvy položena konkrétní otázka⁷. Podle analýzy britského politologa *Christophera Lorda* se prohlášení z Laekenu zabývalo otázkou možného přispění či překážek ze strany NP při utváření evropské veřejné sféry. *Lord* definuje tento příspěvek jako možnost podpořit diskuzi o záležitostech EU na domácí půdě, právo předkládat legislativní návrhy Evropské komisi a prohlubovat meziparlamentní spolupráci⁸. Podobně pohlíží ve svém obecném hodnocení potenciálních zdrojů legitimacy EU švýcarská politoložka *Anne Petersová* na NP jako na možné prostředníky diskuze o záležitostech EU na domácí úrovni⁹.

Petra Rakušanová
petra.rakusanova@soc.cas.cz

»

Přístupy k hodnocení účasti žen v politice¹⁰

Klíčová slova: ženy v politice

Nízká míra reprezentace žen v politice je úzce spojena se statusem žen. Ženy jsou chápány nikoli jako jednotlivci, ale jako skupina. Rovněž

⁷ Raunio, T. 2005. "Much Ado about Nothing? National Legislatures in the EU Constitutional Treaty". *European Integration online papers* Vol. 9. No.9.

⁸ Lord, Ch. 2002. "Democracy and the Future of Europe Five Questions Raised by the Laeken Declaration". *Briefing note* 1/02.

⁹ Peters, A. 2003. "A Plea for an European Semi-Parliamentary and Semi-Consociational Democracy". *European Integration online papers* Vol. 7. No.3.

¹⁰ Práce byla podpořena projektem GA ČR 403/04/1007 *Participace, demokracie a občanství v České republice a mezinárodní komparace*.

jejich sociální status je výrazně nižší než sociální status mužů. Tuto myšlenku podporuje francouzská politoložka Chantal Mouffe, podle níž by mělo být občanství vnímáno jako forma politické identity, která se plně identifikuje s principy svobody a rovnosti¹¹.

Existují dva odlišné přístupy k hodnocení účasti žen v politice. Konzervativní přístup klade velký důraz na sílu politické identity, kterou vnímá jako silnější než genderovou. Podle zastánců konzervativního přístupu utvoří ženy ve vysoké politice elitní skupinu reflektující vlastní zájmy, spíše než že by do politiky přinášely genderová témata či genderovou sensitivitu témat stávajících. S tímto postojem se ztotožňuje většina pravicových politických stran u nás i v zahraničí (včetně Skandinávie)¹², které rovněž tímto způsobem zdůvodňují fakt, že zcela neřeší otázku zastoupení žen uvnitř strany ani ve volených funkcích.

Naopak opačný - liberální přístup klade důraz na možnost existence odlišné ženské politické kultury. Úvahami o existenci odlišné ženské politické kultury se ve svých studiích zabýval již německý sociolog Georg Simmel, který konstatoval že všeobecná dominance mužů vede k vyvážení žen z oficiální kultury a jejich produktů a vytvoření paralelní samostatné ženské kultury.¹³ Protože v současném politickém diskursu hrají dominantní roli muži, je možné chápat odmítání politiky ženami jako odmítnutí mužského politického stylu spíše než politiky jako takové.

Britská politoložka Ann Phillips poukazuje na rozpor mezi formálním principem rovnosti všech lidí zakotveným ve většině ústavních systémů a každodenní především politickou realitou. Nízká míra reprezentace žen v politice může být vnímána jako vytvářející dvouúrovňového občanství, v němž se ženy de facto stávají občankami druhého řádu.¹⁴

Zatímco zastánci konzervativního přístupu používají argument, že rovnost příležitostí byla splněna udělením aktivního a pasivního volebního práva ženám, faktické rovnosti může být dosaženo pouze odstraněním formálních překážek - tak zvaných skrytých bariér - jako

¹¹ Mouffe, Chantal. 1995. „Feminism, Citizenship, and Radical Democratic Politics“, In Linda J. Nicholson, Steven Seidman (eds.): *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

¹² Norská politoložka Hege Skjeie ve své analýze norské politiky konstatuje, že „pravicová *Pokroková strana* je jedinou norskou politickou stranou, která nemá jasně definovaná vnitřní pravidla pro rozdělení vedoucích funkcí mezi muži a ženami“. Skjeie, Hege. 1998. „Credo on Difference - Women in Parliament in Norway“, In Karam, Azza et al.: *Women in Parliament: Beyond Numbers*, Stockholm: International IDEA.

¹³ Simmel, Georg. 1984. *On Women, Sexuality, and Love*, edited and with introduction by Guy Oakes, New Haven: Yale University Press.

¹⁴ Phillips, Ann. 1993. *Democracy and Difference*, University Park: The Pennsylvania State University Press.

jsou například vzorce nominace a výběru kandidátů.

V případě, že je nízká míra reprezentace žen a dalších znevýhodněných skupin (např. mladí, národnostní menšiny, atd.) v politice vnímána jako problém, je možné začít hledat řešení. Jedním z možných řešení je aplikace mechanismů genderové rovnosti. Analýza proměny Skandinávské politiky však ukazuje na fakt, že k proměně politiky a významnému navýšení účasti žen došlo především na základě vnitřní proměny skandinávských politických stran. Nejprve to byly převážně levicové strany, které byly otevřeny zavedení vnitrostranických kvót. Například první politickou stranou ve Skandinávii, která přijala vnitřní 40 % kvótu pro reprezentaci obou pohlaví byla Norská Labour party v roce 1983. Nejednalo se pouze o sestavování kandidátek v parlamentních volbách, ale tato změna se týkala rovněž všech stranických orgánů jak na centrální tak na místní úrovni¹⁵. Volební úspěch Norské Labour Party přiměl i ostatní politické strany k přijetí podobných mechanismů. K proměně politických stran totiž přispěla celková proměna společenských postojů k zastoupení žen. Veřejnost se stala k tématu sensitivní a politické strany reagovali vnitřní proměnou.

Petra Rakušanová

petra.rakusanova@soc.cas.cz

»

Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL¹⁶

Klíčová slova: KDU-ČSL, členská základna

Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová je dnes jediná parlamentní strana, která vznikla v období první republiky a vyjma období protektorátu existuje kontinuálně dodnes.

Formální pravidla pro členství v KDU-ČSL jsou vymezena ve Stanovách Křesťanské a demokratické unie - Československé strany lidové. Členem strany se může stát každý občan ČR, který je starší 18 let a není členem jiné politické strany nebo hnutí. Společně s přihláškou musí žadatel prohlásit, že nebyl členem Lidových milicí, Státní bezpečnosti nebo jejím spolupracovníkem. O přijetí člena

¹⁵ Dahlerup, Drupe. 1998. „Using Quotas to Increase Women's Political Representation“, In Karam, Azza et al.: *Women in Parliament: Beyond Numbers*, Stockholm: International.

¹⁶ Studie členské základny KDU-ČSL vychází z dotazníkového šetření členské základny, které se realizovalo v polovině roku 2005; šetření bylo financováno z grantového projektu *Politicko-právní institucionální rámec České republiky a jeho proměny v kontextu vstupu do Evropské unie*, podpořeno MPSV (grant č. 1J 004/04-DP1; vedoucí projektu PhDr. Zdenka Mansfeldová, Sociologický ústav AV ČR).

rozhoduje, po vyjádření okresního výboru, výbor místní organizace, ve které chce uchazeč působit. Oproti dřívějšímu stavu v těchto požadavcích strana v současné době polevuje. Do roku 1995 vyžadovala doporučení dvou členů strany. Oproti tomu se jako malá jeví ochrana odmítnutých žadatelů, i když právo odvolat se zavedla KDU-ČSL jako jedna z prvních stran již v roce 1991¹⁷.

Před rokem 1989 se strana, resp. její členská základna nemohla vyvíjet standardním způsobem, a to nejen programově, ale i personálně. Ingerenci komunistické strany v personálních otázkách lze doložit zprávou Stanislava Bělehrádka o stavu členské základny, jež byla přednesena na IV. sjezdu lidové strany v roce 1988. Bělehrádek zde hovoří o nutnosti umět přesvědčit politické partnery, že doplnění členské základny lidové strany je v plném souladu s potřebami obce, města a socialistické společnosti. Lidová strana totiž nemohla volně přijímat nové členy. Musela se řídit směrnými čísly, které jí byly přidělovány v rámci Národní fronty. Nedochovalo tak k přirozené obměně členské základny a strana postupně stárá.

Typický člen KDU-ČSL, který do strany vstoupil před rokem 1989, je v současnosti v důchodu, dosáhl nejčastěji základního vzdělání a v období ekonomické aktivity vykonával dělnické nebo řemeslné povolání. Je římskokatolického vyznání a bohoslužby navštěvuje pravidelně nejčastěji jednou za týden. Do strany vstoupil pod vlivem rodinného prostředí a stále se cítí být straně velice blízko. Žije v malé obci.

Typický člen KDU-ČSL, který do strany vstoupil po roce 1989, je v současnosti v důchodu nebo je ještě ekonomicky aktivní a důchodové hranici se blíží. Nejčastěji dosáhl středoškolského vzdělání a vykonával nebo vykonává odborné nebo administrativní zaměstnání. Je římskokatolického vyznání a bohoslužby navštěvuje pravidelně nejčastěji jednou za týden. Do strany nevstupoval pod vlivem rodinného prostředí a straně se cítí být velice blízko. Žije v malé obci. V Čechách ho lze častěji nalézt i ve velkém městě.

Mezi členy KDU-ČSL existují silné rodinné vazby, velká konfesní jednota a silná religiozita. Kombinace těchto tří faktorů představuje silnou ideovou soudržnost strany, pokud jde o základní pohled na společnost a postavení jednotlivce ve společnosti. O KDU-ČSL můžeme hovořit jako o straně individuální konfese. Členové strany se subjektivně cítí být reprezentanty střední třídy. Rozdíl v členské základně mezi Čechami a Moravou, resp. mezi starými a novými členy jsou relativně malé, objevují se však u faktorů jako je míra religiozity, konfesní homogenita a míra dosaženého vzdělání, a mohou proto

¹⁷ Linek, Lukáš, Štěpán Pecháček. 2005. "K důvodům nízkého počtu členů českých politických stran", In Zdenka Mansfeldová, Aleš Kroupa (eds.): *Participace a zájmové organizace v České republice*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, str. 59–80.

v budoucnu představovat významný předmět vnitrostranické diskuse.

KDU-ČSL se v relativně krátkém časovém období může dostat do silné generační krize. Věkový průměr členské základny je velice vysoký. Na základě našeho šetření můžeme konstatovat, že v KDU-ČSL stále nedochází k přirozené generační obměně členské základny.

Lukáš Linek a Štěpán Pecháček

lukas.linek@soc.cas.cz

pechacek@psp.cz

»

Sociální dialog ve vybraných odvětvích: Představení projektu¹⁸

Klíčová slova: sociální dialog

Sociální dialog má obecně dvě funkce, je to nástroj k zajištění sociálního smíru a dále nástroj tvorby právních norem. Zkušenosti z některých evropských zemí vycházející z uzavírání tzv. rámcových dohod, ukazují, že v oblasti normotvorby lze ponechat sociálním partnerům starost o hledání kompromisu, aniž by se vláda připravovala o poslední slovo. Dosažený kompromis má mnohem větší šanci být respektován jak sociálními partnery, tak zákonodárci.

Stejně funkce sociálního dialogu plní i na odvětvové úrovni. Dochází k provázání širších celostátních zájmů s jejich konkrétní odvětvovou podobou. Různá kapacita českých sociálních partnerů v jednotlivých odvětvích modifikuje úroveň této provázanosti a odráží se i v rozdílné úrovni sociálního dialogu a kolektivního vyjednávání. S postupem integrace ČR do EU bude v tomto procesu narůstat i úloha evropských sociálních partnerů. Projekt je zaměřen na posouzení kapacity sociálních partnerů ve vybraných odvětvích národního hospodářství.

Aleš Kroupa, VÚPSV

ales.kroupa@vupsv.cz

¹⁸ "Politicko-právní institucionální rámec České republiky a jeho proměny v kontextu vstupu do Evropské unie", Číslo projektu: 1J 004/04-DP1, Doba trvání projektu: 1.7.2004 – 31.12.2007, Číslo smlouvy: 087/04-S

« Vydává Sociologický ústav Akademie věd České republiky dne 1. 10. 2006 » « Redakční rada: Daniel Čermák, Anna Gabrielová, Iva Chludilová, Jitka Laštovková, Yana Leontiyeva, Hana Maříková, Petra Rakušanová, Markéta Sedláčková, Natalie Simonová, Petr Sunega » « Adresa: SOCIOWEB, Sociologický ústav AV ČR, Jiřská 1, 110 00 Praha 1, tel./fax: +420 222 221 662, e-mail: socioweb@soc.cas.cz » « ISSN 1214-1720 »

« © Sociologický ústav AV ČR, Praha »